

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศในโลกที่มีธรรมชาติที่สวยงาม และมีวัฒนธรรมที่หลากหลายแตกต่างกันในแต่ละภาค ย่อมจะส่งผลต่อการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ เช่น ในด้านการตลาดและในด้านการพัฒนาประชาสัมพันธ์ให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก เพื่อที่จะสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวนับเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศได้อย่างมหาศาล ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ถูกนำมาพิจารณาเพื่อป้องกันไม่ให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกทำลาย รวมไปถึงการมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น โดยได้เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน อีกทั้งปัจจุบันนี้กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยมมากขึ้น และหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนได้อย่างทั่วถึง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและก่อให้เกิดการรักษา ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งมีจิตสำนึกรักและหวงแหนในถิ่นที่อยู่ และช่วยกันดูแลต่อไป

ในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นตัวกลางให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่ทำหน้าที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ สามารถให้ความรู้ความเข้าใจรวมทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยมัคคุเทศก์ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลและรายละเอียดของทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังเช่น ชำนาญ ม่วงทิม (2541:7-8) ได้กล่าวว่า มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นผู้ที่มีโอกาสได้ทำงานใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากกว่าบุคคลอื่นในท้องถิ่นจึงมีโอกาสสร้างความประทับใจ หรือความไม่พอใจแก่นักท่องเที่ยวได้โดยง่ายดังนั้นความเจริญก้าวหน้าของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงขึ้นอยู่กับบทบาทของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์จึงมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว มัคคุเทศก์

จะเป็นผู้ที่ชี้แนะอธิบายสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวทราบซึ่งโดยปกติแล้วนักท่องเที่ยวจะเป็นคนจากต่างท้องถิ่นไม่คุ้นเคยกับสถานที่และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ถ้าหากนักท่องเที่ยวเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ล่าพังโดยไม่มัคคุเทศก์คอยช่วยเหลือ ย่อมก่อให้เกิดความยากลำบากนักท่องเที่ยวจึงต้องการมัคคุเทศก์เป็นผู้นำทางให้และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวบุคคลที่นักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดตลอดระยะเวลาท่องเที่ยวคือมัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยวจะยึดมั่นมัคคุเทศก์เป็นที่พึ่งให้ความไว้วางใจและเชื่อถือทุกสิ่งที่มีมัคคุเทศก์แนะนำ ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงต้องให้ความสนิสนิยมและทำให้นักท่องเที่ยวไว้วางใจ มัคคุเทศก์จะต้องรับผิดชอบที่จะปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นแนวทางหนึ่งของการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน และให้ชาวบ้านในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองโดยสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจและสามารถสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

สำหรับพื้นที่ชุมชนบ้านเอืยก ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 ตำบลลันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนมีความต้องการจะสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นจุดเด่นของชุมชนเนื่องจากชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติสวยงาม มีน้ำตก ป่าเขา และที่สำคัญคือ อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ชุมชนบ้านเอืยก ถือเป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมดี กล่าวคือ ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติ ที่สมบูรณ์มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียงเหมาะสมเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม รวมถึงธรรมชาติที่มีความงดงาม ชุมชนบ้านเอืยกจึงมีความต้องการที่จะพัฒนาให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นจุดเด่นของชุมชน แต่ในการดำเนินการชุมชนได้ประสบปัญหาการขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจมารองรับ เนื่องด้วยมัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงในการที่จะให้ความรู้ และการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว และผู้ที่จะสามารถเป็นมัคคุเทศก์ได้นั้น จะต้องผ่านการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์เพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวรวมถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก อันเนื่องมาจากการขาดบุคลากรที่มีความรู้ และความสามารถ ด้านการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก โดยเป็นการพัฒนาร่วมกับผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนด้วยเหตุผลที่ว่าเจ้าของวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ย่อมรู้ถึงวัฒนธรรมในชุมชนอย่างถ่องแท้และสามารถที่จะให้ข้อมูล

แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและครอบคลุมข้อมูลในทุก ๆ ด้านซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนด้วย จากเหตุผลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาแม่คูลุเทศก์ท้องถิ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยมีกระบวนการและแนวทางในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผนที่ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว ทั้งการกระจายรายได้ และการได้รับผลตอบแทน และจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เข้าถึงความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการพัฒนามัคคูลุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่เพื่อให้ชุมชนมีแม่คูลุเทศก์ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีความรู้ความสามารถในการทำหน้าที่แม่คูลุเทศก์ท้องถิ่น กล่าวคือกล้าแสดงออกในการเป็นแม่คูลุเทศก์ท้องถิ่น และสามารถแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้สามารถอธิบายรายละเอียดทางสังคม เศรษฐกิจ ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้รวมทั้งมีจิตสำนึกรักและห่วงใยและช่วยกันดูแลรักษาถิ่นที่อยู่ นอกจากนี้ยังได้ข้อเสนอแนะต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนต่อไป

โจทย์และคำถามการวิจัย

1. โจทย์วิจัย

จะพัฒนามัคคูลุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้อย่างไร

2. คำถามวิจัย

2.1 บริบทและศักยภาพชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนามัคคูลุเทศก์ท้องถิ่น เป็นอย่างไร

2.2 จะมีแนวทางการพัฒนามัคคูลุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างไร

เป้าหมายและวัตถุประสงค์การวิจัย

1. เป้าหมายงานวิจัย

พัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในชุมชนบ้านเอืยกได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชนในด้านความพร้อมในการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

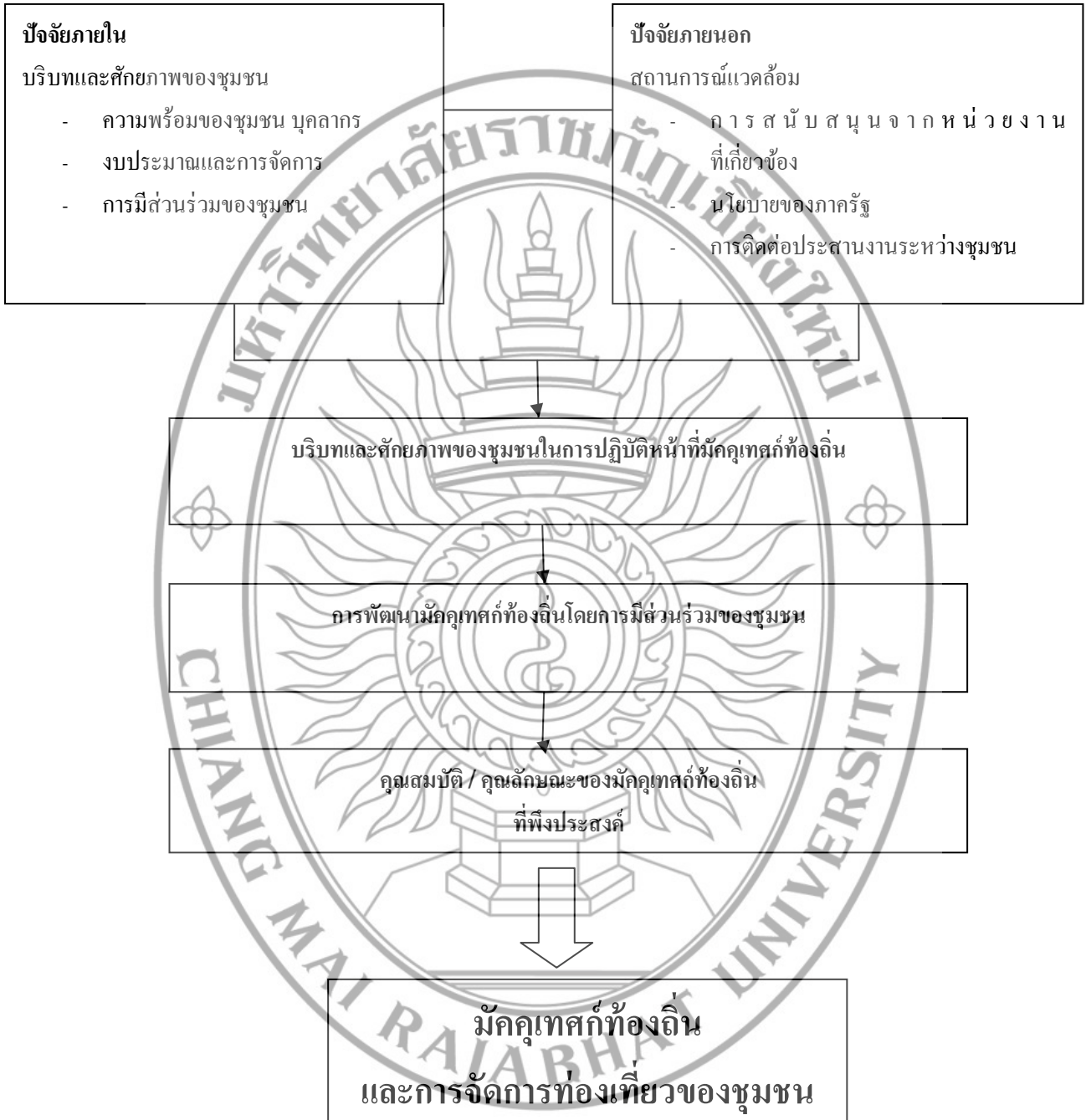
2.2 เพื่อพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก ตำบล สันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ชุมชนมีมัคคุเทศก์เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในชุมชน
2. นำผลการศึกษาที่ได้เป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
3. ได้ข้อเสนอแนะต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตด้านการศึกษาวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา หรือประเด็นวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ได้จำแนกเนื้อหาตามประเด็นวิจัย ดังนี้คือ

1.1 บริบทและศักยภาพของชุมชนบ้านเอืยก ในด้านความพร้อมในการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

1.1.1 บริบทของชุมชน

- 1) ประวัติของชุมชน
- 2) ลักษณะทางกายภาพ
- 3) ลักษณะทั่วไปภายในชุมชน

1.1.2 ความสมบูรณ์ของทรัพยากร ได้ศึกษาในด้านแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

- 1) ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชน
- 2) ประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมชุมชน
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชน

1.2 การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้ชุมชนได้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก

1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองสู่ความเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ศึกษาด้าน ความหมาย ความสำคัญ คุณลักษณะ และขอบข่ายการทำงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

1.2.2 การใช้ทักษะทางภาษาเพื่อการสื่อสาร ศึกษาการใช้ภาษาสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยว

1.2.3 สถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว ศึกษาด้านสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.4 คุณสมบัติที่ดีของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเอืยก

2. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร บ้านเอืยกมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น จำนวน 479 คน แยกเป็นชาย 254 คน และเป็นหญิง 225 คน และมีครัวเรือนทั้งสิ้น 313 ครัวเรือน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 40 คน สำหรับเรื่องการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเฉพาะเจาะจงกลุ่มตัวอย่าง ที่เกี่ยวข้องและมีศักยภาพ ความสามารถและความสนใจ เข้าร่วมในด้านการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่

ผู้นำชุมชน	จำนวนทั้งสิ้น	5 คน
คณะกรรมการชุมชน	จำนวนทั้งสิ้น	5 คน
ชาวบ้านในชุมชน	จำนวนทั้งสิ้น	10 คน
นักท่องเที่ยว	จำนวนทั้งสิ้น	20 คน

3. ขอบเขตพื้นที่

ได้แก่พื้นที่ชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

4. ขอบเขตเวลา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 12 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 3 ขั้นตอน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นิยามคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ชุมชน หมายถึง ชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ประชาชนหรือองค์กรประชาชนทั้งที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรือเพื่อดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ทั้งในระดับหมู่บ้านหรือตำบลในชุมชนบ้าน สันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สอนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ให้ได้ดียิ่งขึ้น เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชน ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกันเพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ในการเป็นผู้นำแบบเป็นทางการของชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ และเอกชนที่อยู่ในชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

กรรมการชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้รับคัดเลือกและได้รับการแต่งตั้งจากชุมชนทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านในชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครนำชมในท้องถิ่น สามารถให้ข้อมูล และตอบคำถามเกี่ยวกับรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีในชุมชน สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่จัดขึ้นในเทศกาลต่างๆด้วยความเต็มใจและเป็นมิตรและด้วยอัธยาศัยที่ดีงามตามแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ธรรมชาติที่อาจพิจารณา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการท่องเที่ยว เพื่อให้ความรู้การวางแผนท่องเที่ยว ต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและวางแผนในองค์กร และต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

การรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถของประชาชนในชุมชนในการต้อนรับและให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพ